

۱۴۸۰۶۷۹

سرنوشت اسیر در اسلام

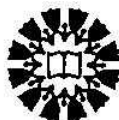
بررسی تاریخی فقهی

جنگ اسارت بردگی

سیدعلی حسینی

تهران

۱۳۹۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

۳۳ الهیات (تاریخ و تمدن ملل اسلامی)

- سرشناسه: میرشریفی، سید علی، ۱۳۳۷-
عنوان و نام پدیدآور: سرنوشت اسیر در اسلام: بررسی تاریخی فقهی (جنگ، اسارت، بردگی) /
سید علی میرشریفی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز
تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۶۷۲ ص.
فروست: «سمت»: ۲۰۰۵. الهیات (تاریخ و تمدن ملل اسلامی): ۳۳.
شابک: ۱-۳۳۲-۰۲-۶۰۰-۹۷۸-۳۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
بادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Seyyed Ali Mir Sharifi. Prisoner of War in Islam:
A Historical-Legal Survey (War Captivity Slavery).
یادداشت: کتابنامه: ص. ۶۶۳-۶۷۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت: نمایه.
عنوان دیگر: ر.س. تاریخی فقهی (جنگ، اسارت، بردگی).
موضوع: اسیران جنگی (فقه)
موضوع: Prisoners of War (Islamic Law)
موضوع: اسیران جنگی - تاریخ
موضوع: Prisoners of War - History
موضوع: اسیران جنگی - وضعیت حقوقی و قوانین
موضوع: Prisoners of War - Legal Status, Laws, etc.
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و
توسعه علوم انسانی.
The Organization for Researching and Compiling University Textbooks in the
Humanities (SAMT), The Center for Research and Development in Humanities.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ س ۴ م ۹۶/۲ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۷
شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۲۵۴۴۱

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرنوشت اسیر در اسلام: بررسی تاریخی فقهی (جنگ، اسارت، بردگی)
سید علی میرشریفی (استادیار مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی «سمت»)

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵

تعداد: ۵۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سمت

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و
عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،
روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه
یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدف‌های مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاه بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی است. و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گام‌هایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می‌کرد که سازمانی مختص به این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها» را که به اختصار «سمت» نامیده می‌شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته‌های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فوری و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب‌نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از انتقادهای یادآور و پیمانی‌آریایی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از این همیاری و راهنمایی دریغ نورزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر پژوهش و تحقیقی است که برای دانشجویان رشته‌های تاریخ و تمدن و تاریخ و فقه و حقوق اسلامی قابل استفاده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

پیشگفتار

یکی از مسائلی که بشر در طول تاریخ زندگانی خویش همواره با آن سروکار داشته و هر چند یک بار گرفتار می‌شده مسئله جنگ است. ابن خلدون گوید: «بدان که جنگ و انواع کشتار همواره در بین ملوک و روزی که خداوند آنان را آفریده وجود داشته است».^۱ کانت گوید: «جنگ خود نیازمند هیچ محرک خاصی نیست بلکه به نظر می‌رسد با طبیعت انسانی عجین شده است».^۲ ساموئل کینگ در این باره گوید: «از آغاز پیدایش تاریخ بشر جنگ همواره وجود داشته است. نژادشناسان توانسته‌اند طرز دیده نگشت شماری از ملل بیسواد و ابتدایی را مانند طوائف ایشیو بیابند که جنگ‌های منظم در میان آنان مکرر وجود نداشته است. جنگ چنان جنبه بین‌المللی و مداومی داشته است و چنان جزء زندگی انسان‌ها درآمده است که دانشمندان جامعه‌شناس آن را به منزله یک مؤسسه اجتماعی می‌دانند. گذشته از این، اثر پیشرفت تمدن، جنبه تخریبی جنگ بیش از پیش افزایش یافته و عواقب آن وخیم‌تر و خائمان‌بران‌زتر شده است».^۳

یکی از پژوهشگران فاصله بین سال‌های ۱۴۳۶ تا ۱۴۳۷ میلادی تا ۱۹۲۵ بعد از میلاد را بررسی کرده، آنگاه چنین نتیجه گرفته که بشر کمتر از سیصد سال این مدت را در حال صلح به سر برده در مقابل اینکه بیش از سه هزار سال آن را در حال جنگ بوده است.^۴

۱. مقدمه ابن خلدون، ص ۳۳۴.

۲. صلح پایدار، ص ۹۶.

۳. جامعه‌شناسی ساموئل کینگ، ص ۵۴۵-۵۴۶؛ نیز بنگرید به: دائرة المعارف بستانی، ج ۶ ص ۷۸۱؛ الفن الحربی فی صدر الاسلام، ص ۶۱؛ جنگ و تمدن، ص ۱۵-۱۹ مقدمه: آثار الحرب، ص ۴۰-۴۱.

۴. بنگرید به: القانون والعلاقات الدولیه فی الاسلام، ص ۱۷۱؛ نیز بنگرید به: الحرب المشروعه فی الاسلام، ص ۶۶۷. کائوی هندوژمون می‌گوید: «یک منبع مدعی است که بین سال‌های ۳۵۰۰ پیش از میلاد تا اواخر سده ۲۰ میلادی حدوداً ۱۴۵۰۰ جنگ رخ داده و ۳/۵ میلیارد نفر بر اثر آن جان خود را از دست داده‌اند و فقط ۳۰۰ سال از تاریخ را بشر در صلح به سر برده است».

۲۳/۱۰/۲۱۱ جنگ http://fa.wikipedia.org/wiki/جنگ

در تاریخ معاصر نیز دو جنگ وحشتناک و ویرانگر جهانی اول و دوم بین سال‌های ۱۹۱۴-۱۹۱۸ و ۱۹۳۹-۱۹۴۵ میلادی برابر با ۱۲۹۳-۱۲۹۷ و ۱۳۱۸-۱۳۲۴ شمسی رخ داد که در خلال آنها ده‌ها میلیون انسان بی‌گناه کشته و مجروح و بی‌خانمان شدند و خسارت‌ها و ویرانی‌های جبران‌ناپذیری از خود به جای گذاشت.^۱ در جهان کنونی و عصر حاضر نیز علی‌رغم ترقی و پیشرفت شگفت‌انگیز دانش و فرهنگ، پدیده وحشتناک و خانمان‌سوز جنگ به لحاظ سلطه‌جویی و قدرت‌طلبی، به طور پراکنده در اطراف و اکناف دنیا همچنان وجود دارد.^۲

بدین‌اثر و ضلالت و مشکلات اجتناب‌ناپذیر و پیچیده هر جنگی مسئله اسارت و اسیر است. در جنگ، آن دسته از نیروهای یک‌پارگر که کشته می‌شوند پرونده‌شان مختومه می‌گردد و مشکل حقوقی چندان ندارند. آن دسته هم که عقب‌نشینی می‌کنند و یا شکست می‌خورند مشکل حقوقی و گرفتاری در دست دشمن ندارند. اما آن عده از افرادی که به دست دشمن و جهت مقابل گرفتار و به اصطلاح اسیر می‌شوند، معادل دچار سرنوشتی رقت‌بار و داستانی غم‌انگیز می‌گردند.

قبل از اسلام عموماً اسیران جنگ را به طرز فجیعی می‌کشتند و تعدادی را نیز به بردگی و بیگاری می‌گرفتند و به اعمال باقه‌وایی داشتند.^۳ اسلام به وضعیت اسیر سروسامان داد و حقوقی برای وی قائل شد. کشتن اسیران را ممنوع و ردی خاص و اضطرابی ممنوع کرد و در احترام و احسان به آنان و مراعات حقوقشان سفارش، اکید نمود و مسلمانان را از راه‌های گوناگون به آزادسازی اسیران تشویق و ترغیب کرد.

۱. برای اطلاع از جنگ جهانی اول و دوم بنگرید به: فرهنگ فارسی معین، ص ۵-۴۳۵؛ دائرة المعارف فارسی مصاحب، ج ۱ ص ۷۵۵-۷۵۹؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۱ ص ۹۲-۱۱۰؛ دانشنامه دانش‌گستر، ج ۶ ص ۶۴۱-۶۴۹؛ تاریخ اروپا از آغاز تا پایان قرن بیستم، ص ۳۹۶-۴۰۱؛ معین بشر، مبشری، ص ۹۲-۹۴؛ نگاهی به تاریخ روابط بین‌الملل، ص ۱۳۱-۲۶۳؛ جنگ جهانی اول و جنگ جهانی دوم، ای. جی. پی تیلر؛ جنگ جهانی اول، رابرت گرین؛ بررسی جنگ جهانی دوم؛ رازهای جنگ جهانی دوم.

۲. آمار جنگ و کشت و کشتار در جهان از قرن هجدهم به بعد رو به فزونی بوده است. بنگرید به: رعایت حقوق بشر دوستانه بین‌المللی، ص ۲۸. البته پاره‌ای از دانشمندان برای جنگ فوائدی نیز قائل‌اند، بنگرید به: الجواهر فی تفسیر القرآن، ج ۲۱ ص ۲۲۲؛ تفسیر مراغی، ج ۲۶ ص ۴۹؛ السلم و الحرب، ص ۲۷؛ الاسیر فی الاسلام، ص ۶۰. بعضی از نظامیان هم به نوعی جنگ را بر صلح ترجیح داده‌اند. بنگرید به: جنگ، احمد نخجوان، ۱۶-۵۴؛ جنگ و تمدن، ص ۹-۲۲.

۳. بنگرید به: اسیری الحرب عبر التاريخ، ص ۲۲-۱۰۸؛ دائرة المعارف فرید و جدی، ج ۱ ص ۲۷۸؛ لغت‌نامه دهخدا، ج ۶ ص ۲۶۰۵؛ قانون الحرب، ص ۳۷۹-۳۸۷.

متأسفانه موضوع اسیر تقریباً از مباحثی است که همیشه زنده و هرچند یک بار مورد ابتلای جوامع بشری است. علما و دانشمندان اسلامی از دو زاویه و دو دیدگاه به این بحث نگریسته‌اند؛ یکی بُعد تاریخی که معمولاً در کتاب‌های تاریخ اسلام و گاهی نیز به مناسبت آیات جنگ در تفاسیر قرآن آمده است. بُعد دیگر بحث حقوقی و احکام فقهی آن بوده که در کتاب‌های فقهی و در مبحث جهاد به آن پرداخته شده است. به همین لحاظ است که ما بخش اول کتاب را به بحث جهاد اختصاص دادیم.

خوشبختانه در موضوع اسیر دیدگاه اهل تسنن و اهل تشیع به هم نزدیک بوده و جز یکی دو مسئله در این مباحث با هم اتحاد و اشتراک نظر دارند. اخیراً کتاب‌های مستقلی نیز در این زمینه نگاشته شده است که نویسندگان آنها جداگانه به این موضوع پرداخته‌اند. تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد اهل سنت چندین کتاب مستقل و شیعیان یکی دو کتاب پیرامون مباحث اسارت و اسیر نگاشته‌اند. کتاب حاضر که اصل آن به نام اسیر در تاریخ و فقه اسلام رساله دکتری (درجه استادیاری) اینجانب بود،^۱ در رشته فقه مباحث حقوق اسلامی تدوین شده ولی از هر دو منظر تاریخی و فقهی به موضوع اسارت پرداخته است و در تاریخ آن تاریخ اسیر از صدر اسلام تا سال چهارم هجرت یعنی تا پایان حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام بررسی شده است. کتاب شامل دو بخش و یک خاتمه است: بخش اول جنگ و جهاد، بخش دوم اسارت و بردگی و خاتمه حقوق اسیر و جمع‌بندی مباحث. مطالب کتاب هم بر محور سه موضوع اصلی و اساسی قرار دارد؛ جنگ، اسارت، بردگی. چون کسانی که درباره اسیر مطلب می‌نویسند به این سه مبحث می‌کنند.

این سه موضوع اصلی از جمله مباحثی است که در بنیاد اسلامستیزان و دشمنان رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را دستاویز خود قرار داده و در مخالفت و ضدیت با نظر اسلام در این سه حوزه قلمفرسایی، شبهه افکنی و تبلیغات می‌کنند و در بعضی موارد نیز جار و جنجال عوامانه به راه می‌اندازند؛^۲

درباره شیوه کار یادآور می‌شوم در طی نگارش کتاب از آرا و افکار بسیار از عالمان مسلمان

۱. این رساله به تاریخ دوم اسفندماه سال ۱۳۸۸ در تهران، مرکز فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران دفاع شد.

۲. بنگرید به: نوشته‌های شجاع‌الدین شفا، علی میر فطروس، علی سینا و آرش بیخدا. لازم است یادآور شویم که نوشته‌ها و دیدگاه‌های افراد یاد شده بیشتر دارای اهداف سیاسی و برداشت غلط از متون عربی و بعضاً تحریف پاره‌ای از آنهاست، در این نوع نوشته‌ها بنا بر عناد بوده نه فهم و اقیمت و حقائق، فقط نوعی لعاب علمی به آنها زده شده است. از این روست که ارزش نقد و بررسی علمی را ندارند.

اعم از شیعیان و سنیان و نیز از دانشمندان شرق و غرب جهان و خاورشناسان استفاده شد و نظریات و تحلیل‌هایشان مطرح گردید. هر چند این کار موجب تکثیر اقوال و طولانی شدن برخی از فصل‌های کتاب گشت ولی برای جامعیت مباحث و اتقان و استحکام آن مفید بلکه لازم و ضروری به نظر می‌رسید. از آنجا که موضوع جهاد بسیار خطیر و دارای اهمیت ویژه و حساسیت بالایی است، در این بخش بیشتر اهتمام بر آن بود تا عین مطالب نقل و یا ترجمه شود و از روش انتخاب، تلخیص و نقل به معنی دوری گردد تا اصالت مباحث و جزئیات آن محفوظ بماند. هر چند قیاس ذیل صادر شد، مع الفارق است ولی با عرض پوزش، در این مسیر تا حدودی سبک پژوهشگر متبر و آیه ژرف‌اندیش شیخ مرتضی انصاری در کتاب مکاسب دنیال و اعمال گردید.^۱

همچنین سعی شد تمامی مطالب و مباحث کتاب مستند و همراه با ذکر مأخذ باشد حتی تلاش شد برای دیدگاه‌های خود نگارنده نیز منابعی به عنوان شاهد و تأیید ذکر گردد. در روش ارجاع به مصادر و ترتیب است. به منابعی که معانند دیگر آثارمان سبک طبقاتی و تقدم زمانی مراعات گردید. از این رو ممکن است در بعضی موارد، مطالب نقل شده، در مصدر متأخر به صورت کامل‌تر و با ذکر جزئیات بیشتر آمده باشد.

در مورد اسامی اشخاص و کلماتی که ضبط و شکل و اعراب داشت معمولاً هر کجا برای اولین بار مطرح شده همراه با ضبط و اعراب است. با این وصف در فهرس اعلام، اماکن و منابع نیز ضبط آنها و ضبط اسامی کتاب‌ها آمده است. در ضبط اسامی و اعلام مستشرقان و خاورشناسان نخست در نظر بود صورت لاتین آنها در پ برگ مادیج شود ولی افزون بر آنکه این کار موجب دو دست شدن پاورقی‌ها و افزایش حجم کتاب می‌شد از ساده‌سازی عموم خوانندگان نیز برخوردار نبود، لذا ضبط و اعراب آنها نیز به شکل فارسی در همان متن کتاب اعمال شد.

جمله دعایی «صلی الله علیه و آله» که معمولاً بعد از نام مبارک پیامبر آورده می‌شود در بین اکثر اهل سنت به شکل «صلی الله علیه و سلم» مرسوم است. در ترجمه مطالب نقل شده از منابع آنان، برای رعایت فرهنگ فارسی‌زبانان و شیعیان کلمه «وآله» افزوده شد و چون موارد آن زیاد بود از قرار دادن در قلاب صرف نظر گردید.

۱. تذکر این نکته را واجب می‌دانم که مطلب مذکور خدای ناخواسته بلندپروازی نیست بلکه از این باب است:

أَحِبُّ الصَّالِحِينَ وَلَسْتُ مِنْهُمْ لَعَلَّ اللَّهَ يَرْزُقُنِي صَاحِبًا

۲. مشخصات کامل و دقیق مصادر و مأخذ در فهرست منابع ذکر شده است.

به لحاظ ارتباط و تناسب موضوع کتاب با قراردادهای ژنو درباره حقوق اسیر و اعلامیه جهانی حقوق بشر و اعلامیه اسلامی حقوق بشر و اینکه در برخی مواضع به آنها اشارت رفت و مطلب نقل شد، متن کامل آنها تهیه و تنظیم و با ویرایش جدید در قسمت ضامم و پیوست‌ها درج گردید تا برای علاقه‌مندان و کسانی که می‌خواهند به آنها مراجعه کنند سهل الوصول و در دسترس باشد و نیز بدین وسیله قراردادهای ژنو در باره حقوق اسیر منتشر و احیا گردد، چرا که قدرت‌های بزرگ بویژه امریکا در صدد به حاشیه راندن و به فراموشی سپردن آن هستند.^۱

تا آنجا که امکانات اجازه می‌داد و در حد توان اینجانب بود از منابع موجود در کشور به ویژه از کتابخانه ملی عمومی، خصوصی و تخصصی حوزه و دانشگاه و مراکز و مؤسسات علمی قم، تهران، مشهد و نیز کتابخانه‌های شخصی دوستان استفاده شد. این اثر ناچیز و ناقص حاصل پنج سال کار شبانه‌روزی و کوشش پیگیر و مستمر و بررسی صدها هزار جلد کتاب و تتبع و تفحص در آثار مکتوب و متون اسلامی از تکاپو و جستجو در دنیای مجازی است.^۲

استاد محمدرضا حبیبی در زمستان ۱۳۸۹ در مسافرت سالانه و زمستانی خود که به شهر قم داشتند چند بار از اینجانب پرسید: مشغول به کاری هستید؟ عرض کردم کتابی درباره اسیر در دست تألیف دارم. آنگاه یک روز اوراق آن اخذ و سازمان تقدیم کردم تا ملاحظه و تورقی فرمایند. بعد که اوراق را از معظم له باز ستاندم فرمودند: یا اینست! در پشت آخرین برگه آن نوشته‌ام. یادداشت کوتاه استاد که در اول کتاب چاپ شده در شبکه و گله از بازار آشنا به تألیف و طبع و نشر و نوشته‌ها و نقدهای کم محتوای امروزی است که گاهی بدون تحقیق و دقت لازم، عجب لانه نوشته و چاپ و به مجامع علمی و فرهنگی کشور عرضه می‌شود. به قول استاد محمدعلی موحد «از شگفتی‌های روزگار مارگبار شدید کتاب و مقاله است که مدام و لاینقطع از بام تا شام بر سر اهل علم و دقت و دقت و می‌بارد!».^۳

شاید بدون مناسبت نباشد که در تأیید نگرانی و دغدغه حکیمانه استاد، کیمی و توصیه ایشان به تتبع و تحقیق و دقت بیشتر در امر نگارش متذکر شوم استاد عبدالزحاک عبدالعزیز

۱. بنگرید به: گوانتانامو جنگ امریکا علیه حقوق بشر، ص ۱۲۲.

۲. یادآور می‌شوم پس از اتمام نگارش کتاب همچنان هر چند یک بار کار نقد و بررسی و اصلاحات و اضافات تا بیش از سه سال دیگر ادامه داشت و آخرین ویرایش آن در آذر ۱۳۹۵ انجام شد و با در نظر گرفتن اینکه مدت‌ها قبل از نگارش در حال فراهم ساختن مقدمات کار و ریزنی با دانشمندان و اهل فن بودم، نهایتاً تدوین و تحریر این مجموعه قریب به یک دهه به طول انجامید.

۳. ابوالحسن نجفی حافظ زبان فارسی، روزنامه شرق، ۲۰ شهریور ۱۳۹۰، ص ۱۴.

دانشمند آزاداندیش و نویسنده شهر و با شهامت مصری وقتی تصمیم گرفت طرح بنیادین تاریخ امیرالمؤمنین علیه السلام را پی ریزی کند و کتاب بس ارزشمند و بیدارگر الامام علی علیه السلام را بنویسد سه سال مقدمات کار را فراهم کرد و آنگاه به مدت سی سال آن را به رشته تحریر درآورد.^۱ آلکس هیلی روزنامه نگار امریکایی و سیاه پوست افریقایی تبار برای نگارش رمان ماندگار و افشاگر ریشه ها که بر اساس یک واقعیت تلخ و دردناک تاریخی در مورد بردگان افریقایی نوشت، زحمات جانکاه و طاقت فرسایی را متحمل شد. برای تحقیقات میدانی افزون بر سفرهای متعدد به ایالات متحده آمریکا و سفر به انگلستان و زیر و رو کردن و بررسی صدها اسناد و مدارک بایگانی شده درباره کشتیرانی و اعزام بردگان افریقایی به آمریکا، چند بار به قاره افریقا سفر کرد و همراه یک گروه را با ما و مترجم با رفتن به اعماق جنگل ها و روستاهای دور افتاده و دیدار از نزدیک با روستاییان محلی، آداب و رسوم و فرهنگ نیاکان خود را گردآوری و تدوین نمود و تاریخ مخوف و رعب انگیز آدم ربایی از قاره افریقا و دزدیدن جد و نیای هفتم خود گونا گون کشته را زنده کرد و جنایات رacist ناک و اعمال سیاه سفیدپوستان به اصطلاح مستمدن را بر ملا ساخت!^۲

الکس بخش هایی از کتاب ریشه ها را پس از یازده بار باز نویسی نمود^۳ و در سامان بخشیدن و نوشتن آن دوازده سال تلاش و کوشش پیگیر و اسباب گیز به کار گرفت^۴ و به گفته خودش: ریشه ها حاصل سال ها پژوهش و کار سخت در پنجاه و اندک کتابخانه، بایگانی و منابع دیگر و هشتصد هزار کیلومتر سفر در سه قاره است.^۵

جالب است بدانید نتیجه اثر آقای هیلی این شد که وقتی در سال ۱۹۰۶ میلادی برابر با ۱۳۵۵ شمسی به مناسبت دویستمین سالگرد استقلال کشور آمریکا فیلم سریالی ریشه ها که بر اساس همین کتاب ساخته شد و از ژانویه ۱۹۷۷ از شبکه تلویزیونی ای. بی. سی آمریکا پخش گردید یک

۱. بنگرید به: امام علی علیه السلام، غروب خورشید، مقدمه، ص ۱۰۰.

۲. بنگرید به: ریشه ها، ص ۶۷۵-۶۹۱.

۳. ریشه ها، ص ۳.

۴. ریشه ها، ص ۷. متن انگلیسی ریشه ها نخستین بار در سال ۱۹۷۶ م در شهر نیویورک به چاپ رسید.

۵. بنگرید به: ریشه ها، ص ۶۹۰-۶۹۱. البته آقای هیلی نیز به نوبه خود در بخش افریقایی ریشه ها از کتاب

رمان افریقایی هارولد کارلایدر نویسنده امریکایی بهره برد.

صد و سی میلیون نفر آمریکایی به تماشای آن پرداختند.^۱ فیلم ریشه‌ها ایالات متحده را تکان داد و وجدان‌های آگاه را بیدار کرد! آمریکایی‌ها برای اولین بار به خود آمدند و دریافتند که پدران و اجدادشان به عنوان نژاد سفید و برتر و نیرومند چه رفتاری برحمانه و غیر انسانی یا سیاه‌پوستان ستم‌دیده و روبروده‌شدگان و برده‌گشتگان آفریقایی داشته‌اند!^۲

به لحاظ موضوع کتاب که بحث اسیر و اسارت است بسیار مناسب و پسندیده است که از اثر وزین و ماندگار آزاده جانباز جناب آقای سید ناصر حسینی پور نیز یاد کنیم که با امکانات بسیار ناچیز و دست‌مایه اندک دوران اسارت خود در کشور عراق، حدود ده سال زحمت کشید و کتاب خواندنی، ماندنی پایی که جا ماند^۳ را با آن روح لطیف و قلم باصفای روستایی خویش به رشته تحریر درآورد و برگ‌نبی بر کتاب قطور و پر افتخار مقاومت دلیر مردان ایران زمین افزود.

به هر حال امید داریم که خطری را که استاد حکیمی به صدا درآوردند باعث تنبّه و بیداری همگان گردد و خداوند سبحان به اتوفیق عطا فرماید تا حق قلم، این ابزار ترسیم و ثبت حقائق را ادا کنیم و آن را به شیوه صحیح و با استیلا بیشتر به کار ببریم و روز به روز شاهد ترقی و تعالی در حوزه تألیف و ترجمه و تصحیح در کشور عزیزمان ایران باشیم، به امید آن روز.

در اینجا واجب است از عالمان و بزرگان علم و دانش که زمینه این کار و مراحل تدوین چنین رساله‌ای را برای اینجانب فراهم آوردند: سمیمانه تکرار و سپاسگزاری کنم، به‌ویژه از دانشمندان و مسئولان فرهنگی کشور؛ آقایان حجج الاسلام و المسلمین سید مصطفی محقق داماد رئیس کمیسیون ارزیابی خبرگان بدون مدرک دانشگاهی و مدیر نشر مطالعات اسلامی فرهنگستان

۱. بنگرید به: نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران، ص ۷۴؛ العبود، فی افریقا، ص ۲۱۳. یادآور می‌شوم سریال ریشه‌ها به کارگردانی ایشین مازگولایز هنرمند و کارگردان آمریکایی ساخته شد و لیوار بُورژون هنرپیشه آمریکایی و سیاه‌پوست آفریقایی تبار نقش کونتاکیتته را در آن ایفا کرد. بنگرید به:

ریشه‌ها <http://fa.wikipedia.org/wiki/ریشه‌ها>

۲. قابل ذکر است که یک صد و بیست و چهار سال قبل از انتشار کتاب ریشه‌ها کتاب کلبه عمومت نوشته خانم هریت بیچر ایشو در سال ۱۸۵۲ م منتشر شد و پاره‌ای از جنایات و رفتار غیر انسانی مالکان و اربابان برده‌دار آمریکایی را برملا ساخت ولی در آستانه انتشار ریشه‌ها اولاً بیش از یک قرن از آن زمان می‌گذشت و چند نسل منقرض شده بودند و ثانیاً کلبه عمومت به گستردگی و جامعیت ریشه‌ها نبود و تاریخ غم‌انگیز و مخوف آدم‌ربایی غریبان را نیز در بر نداشت.

۳. مشخصات اثر مذکور در فهرست منابع آمده است.

علوم، استاد راهنما؛ دکتر احمد احمدی، عضو شورای انقلاب فرهنگی و رئیس سازمان سمت، استاد مشاور؛ دکتر خلیل قبله‌ای^۱ فقیه و حقوقدان و استاد دانشگاه علوم قضایی، استاد داور؛ دکتر سید طه مرقاتی قائم مقام و معاون پژوهشی سازمان سمت، هماهنگ کننده و ناظر کارهای عملی و اجرایی این طرح؛ نیز دکتر مهدی ایرانمنش مشاور وزیر و مدیرکل دفتر هیئت‌های امناء و هیأت ممیّزه مرکزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

با، های از دوستان فرهیخته و اهل کتاب و اصحاب فضل و دانش از حوزه و دانشگاه به ویژه دوستان مه‌مان حجة الاسلام رسول جعفریان و حجة الاسلام محمد مرادی در تهیه منابع مراباری کردن و عده‌ای از دوستان نویسنده و اساتید فاضل نیز اوراق این نوشتار را قبل از چاپ مطالعه نمودند و تذکرات سازنده‌ای ارائه دادند که از همگی آنان به خصوص از حجة الاسلام والمسلمین دکتر احمد احمدی، حجة الاسلام رضا مختاری، حجة الاسلام حسین حسینیان مقدم و سرکار خانم ناهید طیبی کمال تشکر دارم. شایان ذکر است که جناب دکتر احمدی سه بار این اثر را به طور دقیق و عمیق مطالعه و بررسی کردند و مطالب ارزشمندی را یادآور شدند. سرانجام تقدیر چنین بود که دکتر محمد حسن صیقلی فردیر که بی‌شمار حقوق بشر اسلامی ایران نیز این اثر را به دقت مطالعه نمود و نکات لازمی را پیشنهاد کرد.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از زحمات دوستان محترم جناب آقای محمد محمدی مدیر مؤسسه فرانشر قدردانی کنم. ایشان دقت‌ها و وسواس علمی مرا طی چندین سال با خوشرویی و بردباری تحمل کرد و تغییرات و اصلاحات، اسانات پس از ویرایش نهایی و صفحه‌آرایی را با مهارت خاص و تحسین برانگیز به نحو شایسته‌ای انجام داد. یاداش همه این عزیزان با خداوند رحمان، بدون تردید تمام این نعمت‌ها را بطف و عنایت پروردگار منان بود، پس در هر حال سپاس از آن اوست.

عیسی آباد از توابع بخش خلجستان قم

سیدعلی میرشریفی

شهریور ۱۳۹۲ برابر با ذی‌قعدة ۱۴۳۴

۱. با کمال تأسف استاد قبله‌ای در تاریخ سی و یکم تیر ۱۳۹۵ رحلت فرمود و مقدر نبود چاپ کتاب را مشاهده فرماید.